ISBN : 978-625-6830-98-1

BASKIRESİM SANATINDA ÇUKUR BASKI TEKNİĞİ

EBRU ALKIŞLIOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi, ORCID ID 0009-0000-1818-5822
Doç. SERDAR DARTAR
Yıldız Teknik Üniversitesi, ORCID ID 0000-0002-5944-8331

ÖZET

Resim, plastik sanatlar alanında yüzeyde çeşitli sanatsal öğe ve ilkelerin kullanımı yoluyla görünüşe kavuşan ifade türlerinden biridir. Bu ifade türleri, kuramsal ve pratik bağlamlarda farklı açılardan değerlendirilebilir. Sanatın bu geniş bağlamsal yapısı, sanatçıların ve izleyicilerin farklı konumlanabildiği ve farklı üretim ve etkileşim olanakları bulduğu alanlar yaratmıştır. Bu alanlardan biri de sanatçıların çeşitli sebeplerle tarih boyunca kullanageldikleri temel türlerden biri olan özgün baskıresim sanatıdır. Baskıresim, kâğıt veya benzeri malzemelerden farklı araç ve malzemeler kullanılarak veya doğrudan elde edilen basılı kitap ve diğer materyallere uygulanan bir terimdir. Baskıresim kendi içinde pek çok tekniği barındıran bir sanat dalı olarak bilinmektedir. Yüksek baskı, çukur baskı, düz baskı, elek baskı gibi pek çok tekniği içermektedir. Sözü edilen teknikler içerisinde çukur baskı tekniği, çalışmanın oluşturulması hususunda gerek teknik bakımdan ilgi çekici yönüyle gerekse sanat tarihi içerisinde çoğu sanatçının kullandığı bir teknik olarak eserlerinde kullanması çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Çukur baskı tekniğinin ele alındığı bu çalışmada, geleneksel baskı yöntemlerinden biri olan bu teknik üzerine odaklanılmaktadır. Çalışmada, çukur baskı tekniğinin tarihçesinden başlayarak, nasıl uygulandığını ve günümüzdeki kullanım alanları ele alınmaktadır. Yüksek kaliteli ve detaylı baskılar elde etmek için kullanılan bir yöntem olan bu yöntemin nasıl uygulandığı ve hangi sanatçılar tarafından kullanıldığı örneklerle anlatılmıştır. Çalışmada yöntem olarak literatür taraması uygulanırken, örnek baskılar üzerinde de eser analizi yöntemi uygulanarak hem ele alınan baskıların hangi teknikte üretildiği, hangi sanatçı tarafından gerçekleştirildiği gibi bilgilere yer verilmiştir. Çalışmada baskıresim nedir, baskıresimde uygulanan teknikler nelerdir, çukur baskı tekniği nasıl uygulanmaktadır, sanat tarihi içerisinde bu tekniği kullanan sanatçılar kimlerdir gibi daha pek çok soruya cevap aranmış ve elde edilen bulgular görsel ve örneklerle zenginleştirilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında çukur baskı tekniğinin baskıresim sanatında bir teknik olduğu ve çoğu sanatçının eserlerinde önemli bir yer bulduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baskıresim, Çukur baskı, Baskı tekniği, Baskı sanatı, Resim

ISBN : 978-625-6830-98-1

1. ÇUKUR BASKI

Ağaç baskı tekniğinden geliştirilen bu gravür baskı teknolojisinde, hazırlanan kalıpların aşınması ve yıpranması nedeniyle birçok baskı basılamamış ve son baskının etkisi ilk baskı kadar iyi çıkmamış, bu da gravür baskı teknolojisinin gelişmesine yol açmıştır. Bu teknik, herhangi bir zanaat becerisi gerektirmemesi, daha rahat çizim yapılmasına olanak sağlaması ve çok sayıda yüksek kaliteli baskı yapılmasına olanak sağlaması nedeniyle sanatçılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Tarih boyunca metalleri işlemek için gravür, gravür, gravür, kuru gravür, gravür, yumuşak taşlama, kaldırma taşlama ve metal serigrafi baskı gibi farklı teknikler geliştirilmiştir. Bu tekniklerin yanı sıra kolaj, silisyum karbür ve epoksi baskı gibi çağdaş teknikler de kullanılmaktadır. Bu tekniğe dilimizde "hollow baskı" veya "düşük baskı", İngilizce ‘de gravür baskı, Almanca ‘da "Tiefdruck" adı verilmektedir (Tekcan, 1997).

Tifdruk sistem ise kalıp hazırlamanın pahalı bir işlem olmasından dolayı ancak yüksek tonajlı ve kaliteli işler için uygundur.

En eski çukur baskı çalışmaları 15. yüzyılda Avrupalı metal ustaları arasında ortaya çıktı. Metale eser veren kuyumcular, zırh ve silah yapan ustalar eserlerini öncelikle kağıt üzerine basmışlardır. Bu baskılar takı ve silahların arşivlenmesi amacıyla üretilmiş olup arşiv niteliğindedir. 20. yüzyıla kadar Dürer gibi çoğu sanatçı kendi baskı tasarımlarını hazırlamış ancak kalıp oyma ve baskı işleri başka ustalar tarafından yapılmıştır. Ancak Ekspresyonist sanatçılardan sonra bu gelenek bozuldu ve orijinal baskının tüm bu aşamaları sanatçı tarafından tamamlanmıştır.

Çukur baskı tekniğinde, yüksek konumlu baskıdan farklı olarak gravür veya gravür yapılan alan mürekkebi alır ve baskı, deboss çizgilerinde kalır. Baskıya özel baskı kağıdını önce ıslatıp baskı makinesinin tezgahına yerleştirip önce kalıptan sonra kâğıttan geçirilir ve baskı işlemi tamamlanır.

ISBN : 978-625-6830-98-1

Görsel.1. Küçük Mezarı Vaaz Eden Mesih, c. 1652.

Rembrandt'ın İncil'le ilgili konuları içeren baskıları genellikle İsa'nın sıradan insanlarla olan ilişkilerine odaklanır. Burada, İsa'nın mütevazi bir köyde dikkati dağılmış çocuklardan türbanlı tüccarlara kadar izleyicilerin arasında vaaz verdiğini tasvir etmiştir. Rembrandt gravür konusunda kendisinden önceki tüm sanatçılardan daha verimli çalışmış ve bunu yaklaşık 300 baskıda kullanmıştır. Bu çalışma, arka planda dramatik gölgeler yaratmak için baskı sırasında mürekkebin plakanın yüzeyinde kalmasına izin vererek, Mesih'ten yayılan ışığın ruhsal parıltısıyla bir kontrast oluşturmuş durumdadır.

Rembrandt, küçük siyah beyaz bir baskının kapsamı içinde, İsa'nın sesinin büyüleyici gücünü bir grup Kudüs kasaba halkına aktarmış; söylenen sözlere o kadar odaklanmıştır ki kimse konuşmacıya bakmıyor görünümdedir. Ustalıkla karakterize edilen her yaştan yirmi sekiz kişiden (ayakları sağ alt köşeye çıkan biri dahil), yalnızca koldaki bir bebek ve toza karalama yapan yeni yürümeye başlayan bir çocuk, İsa'nın karizmatik varlığından etkilenmediği gözlemlenir. Rembrandt'ın chiaroscuro (karanlık ve ışığın dramatik etkileşimi) ustalığı bu baskıda özellikle etkilidir; bu baskıda kâğıdın rengi, seyircilerin bazılarını aydınlatırken diğerlerini koyu mürekkepli gölgelerle sarmalayan kutsal ışıltıyı tasvir etmek için kullanmıştır.

2. ÇUKUR BASKI UYGULAMALARI

2.1 Soğuk Kazı

Soğuk kazıda, metal plaka yüzeyi öncelikle zımpara ile iyice temizlenmelidir. Metal plakalar ın üzerine desen çizmek için sivri uçlu çelik veya sert metal kazıma aleti kullanılmaktadır.

ISBN : 978-625-6830-98-1

Kazınan yüzeyde çizgi etrafında aşınmadan dolayı çapaklar oluşabilmektedir. Basım sürecinden hemen önce uygulanan mürekkep bu çapak ve oyuklara yapışarak sanatçının baskıda amaçladığı görüntüyü ortaya çıkarır. Bu teknolojinin önemli yanı yüzeyde herhangi bir kimyasal işlem gerektirmemesidir. Metal yüzeyde oluşan çukurlu çizgi ve dokular üzerine boya uygulanıp temizlenerek nemlendirilmiş özel kâğıt üzerine baskı yapılır (Görsel 2).

Görselin, baskı plakasının ya da yüzeyinin altında olduğu baskı tekniklerinin hepsine“intaglio” ya da diğer ismiyle “çukur baskı” adı verilir. Çukur baskı birkaç farklı şekillerde yapılabilir. Birinci yöntem, kuru kazıdır. Kuru kazı, metal plakanın üzerinin kazınmasını ya da malzemenin metal plaka üzerinde hareket ettirilmesini içeren tekniktir.

Kuru kazı metal plakanın üzerinin kazanmasını ya da malzemenin metal plaka üzerinde hareket ettirilmesini içeren bir tekniktir. Kazıma aracı ile plakanın yüzeyini kazınır, böylece çizgi boyunca metal plaka her iki yana yığılma yapar ve ortaya çatlaklar çıkar. Kuru kazıda amaç yapılan kazı sonucu çizginin kenarlara yayılmasını sağlayıp ortaya çıkan çatlakların mürekkep tutmasıdır. Çizgilerde tutunan mürekkep, her çizgi derinliğinde farklı etki yaratır. Bu da kuru kazıma tekniğinin en önemli özelliklerinden biridir. Plaka yüzeyinin farklı kazıma gereçleri ile kazınması esasına dayanan ‘çizgisel dağlama’ yöntemi de uygulanabilmektedir.

Bu yöntemde plaka cilalanıp temizlenerek plaka yüzeyinde sanatçının çizimiyle karışacak çizgi ve çatlaklar olmaması sağlanır. Daha sonra aside dayanıklı malzemeler ile bir zemin eklenir. Yüzeydeki çizimin tamamlanması üzerine isleme ve aside daldırma yöntemleri ile çalışma basılmaya hazır hale getirilir. Çukur Baskının diğer önemli özelliği ise orijinalinin hiç bozulmadan çoğaltılabilmesidir.

Görsel 2. Rembrandt van Rijn, Mesih İki Hırsız arasında çarmıha gerildi: Üç Haç, Soğuk Kazıma, 1653.

Kaynak: https://www.metmuseum.org/de/art/collection/search/354631

ISBN : 978-625-6830-98-1

Rembrandt'ın en iyi işlerinden olan üç haç bir baskı resimci olarak ustalığının doruk noktasını gözler önüne seriyor. Tamamını bakır levha üzerine asitsiz hakkak kalemiyle çizmiştir. Böylelikle bakırı keserken hakkak kalaminin oluşturduğu yumuşak pürüzlü alanları tamamıyla kullanabilmiştir. Rembrandt bu baskıyı yaptığında baskı levhasında bilerek mürekkep bırakmıştır. Haçın sağ üst tarafında duran figürleri hafifçe saklamıştır. Daha kalın bir tabaka sağ köşedeki çalıları neredeyse tamamen örtmüştür. Rembrandt bakır levhayı yaratıcı bir şekilde mürekkeple işleyerek bir bakıma her bir baskıyı boyamıştır. Bakır levhayı her baskılayışında eşsiz bir sere yaratmıştır. Baskıları farklı yüzeylere uygulayarak çeşitlendirmiştir. Bu baskı parşömen üzerine basılmıştır. Böylece kompozisyon canlı bir ışıkla dolmuştur. Kâğıttan daha az emici bir özelliğe sahip olan parşömen mürekkebi yüzeyde tutarak hatları yumuşatır ve resmin etkisi zenginleştirir.

2.2.Leke Baskı

"Aquatint" olarak da bilinen bu teknikte, dokulu ve boyayı tutan bir yüzey elde etmek için metal bir plaka üzerine reçine tozu serpilir ve bu tozların yüzeye yapışması için metal hafifçe nemlendirilir; daha sonra metal dağlanır. Bu nedenle esere farklı tonlar da verilebilir. (Görsel 3) (Tekcan, 1997).

Görsel 3. Charles Turner, Kâğıt üzerine Mezzotint ve Suluboya, 59x85.1 cm, TATE

Kaynak: https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Charles_Turner_-_Shipwreck.jpg

Bu teknikte plaka yüzeyi tamamen zımparalanır. Pürüzsüz bir yüzey elde edilene kadar zımparalama işlemine devam edilebilir. Plakanın her iki yüzeyi siyah şase boya ile kaplanıp çizim yüzeye geçirilir. Yüzeyde asit kalmaması için tinerle silinir ve reçine ile tüm yüzey kaplanır. Reçine boya görevi görür çünkü reçine doğal olarak aside dayanıklı bir malzemedir. Beyazdan siyaha kadar tüm tonları asitle işler. Tonal değerin ihtiyacına göre kalıp asitli suya konulur, bu aşamada her aşamanın belirli alanları kapatılarak düzenli tutulur. En koyu leke oluşana kadar bu işleme devam edilir.

ISBN : 978-625-6830-98-1

İşlem tamamlandıktan sonra tiner ile tamamen temizlenen içi boş yüzeye boya sürülür ve baskı işlemine başlanır (Görsel 4).

Görsel 4. Kiki Smith, Mücevher, 2004, Kâğıt Üzerine Aquatint ve Aşındırma

Kaynak: http://conflictofinteresttx.com/2018/09/qa-with-kiki-smith/

Görsel.5 "Fond Marin II" (Deniz Tabanı II), Renkli Aquatint, 1963, Joan Miro

https://www.masterworksfineart.com/artists/joan-miro/aquatint/fond-marin-ii-seabed-ii-1963/id/W-5494

2.3 Mezzotint

ISBN : 978-625-6830-98-1

Boya tutucu çukurlar, metal yüzeye ince dişli bir aletle doku verilerek elde edilir. Bu küçük çukurları dolduran boya, bir yüzeye uygulandığında baskıda yoğun bir siyah renk oluşturur (Şekil 18) (Tekcan, 1997).

"Baskıda siyah kadife izlenimini veren zengin koyu alanlar elde etmek için levha üzerinde bol miktarda mürekkebin kalmasını sağılacak noktacıklar, dişli bıçak (mezzotint) aleti ile uygulanır. Bu nokta dizilerini meydana getiren dişli bıçağın ucunda birbirine yakın yiv ve setler bulunur. Alet dik tutulup bastırılarak ileri geri sallandığında, bıçak ucunda yiv ve setlerin bitimi ile oluşan dişlerin izi, noktacıklar halinde bakır yüzeyine yayılır. Nokta kenarlarında oluşan yığıntı zerrecikleri mürekkebi tutarak yoğun ve zengin koyu alanlar elde edilmesini sağlar. Bu teknikte bakır levha dişli bıçak aleti ile önce belli bir yönde olmak üzere sık nokta sıraları ile kaplanır. Daha sonra zıt yönde ikinci nokta örtüsü levhayı kaplar. Bu işlem dik, yatay, yan olmak üzere değişik yönlerde sekiz kere tekrarlanır. Böylece levhanın tüm yüzeyi çok sık nokta dokusu ile örtülmüş olur. Beyaz veya çeşitli tonlar elde etmek için de sıyırıcı veya mıskala yardım ı ile noktacıklar yok edilir ya da hafifletilir. Çalışma sırasında 55 İstenmeden yok edilen noktacıklar, dişli makara ile tekrar konabilir." Gölbünü, (1979: 21).

Görsel.5 Charles Turner, Kâğıt üzerine Mezzotint ve Suluboya, 59x85.1 cm, TATE

Kaynak: https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Charles_Turner_-_Shipwreck.jpg

2.4 Aside Yedirme Baskı

Bu teknikte ("Ofort" da denir) metal, aside dayanıklı bir vernik veya özel bir bitümlü karışımla kaplanır. Daha sonra deseni çizmek için ince uçlu bir kalem kullanın. Bu teknikte çukurcuklar mekanik kazıma yerine asitte bekletilerek elde edilir (Tekcan, 1997). Gravür baskı ile gravür

ISBN : 978-625-6830-98-1

baskı arasındaki farkı anlamanın tek yolu çizgilerin özelliklerini incelemektir (Gombrich, 2004). Aside Yedirme, (Etching), bakır, çinko veya pirinç plakayı doğrudan oymak yerine sanatçı aside dayanıklı bir vernikle plakanın zemin kaplanır. Plakanın üzerine desen, verniği sıyırarak çizilir. Daha sonra plaka asit banyosuna batırılır. Desen olarak sıyrılmış yerlerdeki metali asit yemeye başlar, çukurlar oluşur. Çukurların derinliği aside yedirme zamanı ile ayarlanır ve gravür gibi basılır.

Görsel.6 Georg Baselitz, Untitled (Adler), 2010

https://auction.van-ham.com/en/georg-baselitz-untitled-adler--id-47835-item.html

ISBN : 978-625-6830-98-1

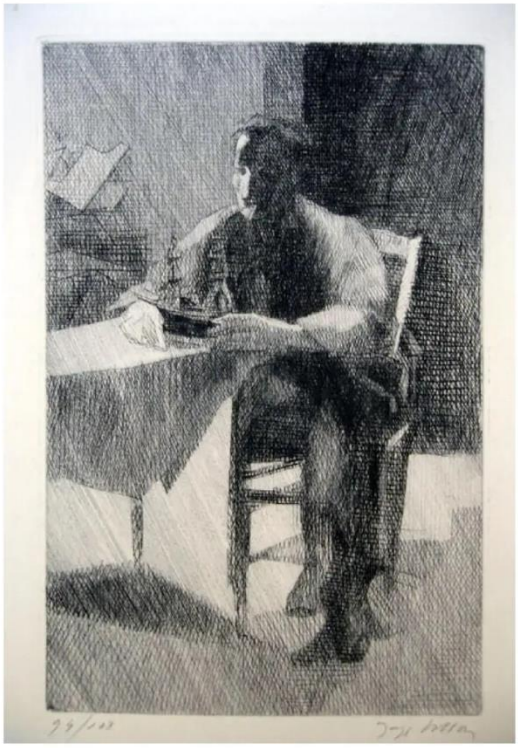

Görsel.7 L'Aventure 1930s - Jacques Villon - Etching - Modern 1935

https://www.chairish.com/product/3881581/laventure-1930s-jacques-villon-etching-modern-1935

4.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Çalışmada baskıresim nedir, baskıresimde uygulanan teknikler nelerdir, çukur baskı tekniği nasıl uygulanmaktadır, sanat tarihi içerisinde bu tekniği kullanan sanatçılar kimlerdir gibi daha pek çok soruya cevap aranmış ve elde edilen bulgular görsel ve örneklerle zenginleştirilerek çalışmaya dahil edilerek, bu sorulara cevap bulunmuştur. Çukur baskı tekniğinin ele alındığı bu çalışmada, geleneksel baskı yöntemlerinden biri olan çukur baskı yöntemlerinin günümüzde gelişen teknoloji ile sürekli yenilendiği gözlemlenmiştir. Geleneksel baskı resimde tarihsel sürecine bakıldığı zaman dönemin elverişliliği, baskı resim yöntemlerinin çeşitliliğini etkilediği gözlemlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında çukur baskı tekniğinin baskıresim sanatında bir teknik olduğu ve çoğu sanatçının eserlerinde önemli bir yer bulduğu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

[1] Tansuğ, S. (2005). Çağdaş Türk Sanatı. Remzi Kitabevi.
Tekcan, S. S. (1997). Özgün Baskı. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3. Yem.

[2] Erhat, A. (1993). Mitoloji Sözlüğü. Remzi Kitabevi.

[3] Gombrich, E. H. (2004). Sanatın Öyküsü. Remzi Kitabevi.

ISBN : 978-625-6830-98-1

[4[Beriş Y., Kaplanoğlu A. (2018). Dijital Baskı Teknolojisi ve Günümüz Baskı Resim Sanatına Etkileri. Yıldız Journal of Art and Design, 5(1), 48-62.

[5] Ross, J., Clare, R., & Ross, T. (1990). The Complete Printmaker. The Free Pres.

[6] Elvan Tekcan, Dizar Ercivan Zencirci, Özgün Baskıresim Sanatı

[7] Gündüz, Gölbünü. (1979): Kazı Resim, İ.D.G.S. A. , Yayınları, Yayın No: 68

[8] Kılıçkan, Hüseyin – Kılıçkan, Hayrettin. (1994):Okullarda Resim, İstanbul: Taş Yayınevi

[9] *http://conflictofinteresttx.com/2018/09/qa-with-kiki-smith/*

[10] *https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Charles_Turner_-_Shipwreck.jpg*

[11] *https://www.metmuseum.org/de/art/collection/search/354631*

[12] https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1551090098.pdf

[13] https://www.artnet.com/artists/georg-baselitz/17